

Možnosti identifikace elit doby bronzové v jižních Čechách na příkladu výšinných lokalit

Elita představuje určitou skupinu lidí v komunitě, která je vyčleněna od ostatních členů společnosti, nad nimiž je zpravidla nějakým způsobem nadřazena. V archeologických pramenech obvykle bývá tato společenská skupina lidí snadno identifikována, ovšem většinou bez patřičné kritiky. Problémem rozpoznání společenských elit zůstávají především kritéria, podle kterých lze tyto skupiny lidí vyčlenit. To, co se na základě současného pohledu může jevit jako doklad skupiny vyčleňující se od okolní společnosti, mohlo hrát v minulosti zcela jinou úlohu. V tomto příspěvku se na příkladu výšinných lokalit doby bronzové z jihočeského regionu zamýšlíme, zda je možné společenské elity na základě současných poznatků vůbec identifikovat.

■ Ondřej CHVOJKA
Petr MENŠÍK

Elitu (z latinského *eligare* – vybírat, vyvolit) je možné definovat jako pojem charakterizující úzkou skupinu lidí vyčleněnou v určitém sociálním prostředí, kde zaujímá vedoucí nebo jinou významnou úlohu, a to díky svým individuálním vlastnostem, profesionálním kvalitám nebo sociálnímu postavení (k definici např. Mills 1996; Jodl 1994; Grucky ed. 2001; Kerbo 2006). Je možné hovořit o elitách kulturních či politických, založených na vzdělání, definovaných v určitém prostředí (umění, právo), ale také o elitách jednotlivých společenských tříd a vrstev. Nejčastěji bývá obecně za elitu označována úzká vrstva obyvatel, kteří mají zároveň nejvyšší moc, největší majetek a prestiž. Teorie elit vychází ze skutečnosti,

že si lidé nejsou rovni po biologické ani po psychologické stránce. Tato přirozená nerovnost je základem nerovnosti společenské, jejímž důsledkem je rozvrstvení každé společnosti. Hlavním činitelem rozvrstvení společnosti je fenomén moci rozdělující ji na vládnoucí a ovládanou třídu. Sociální elity si svoji moc udržují většinou kombinací nátlaku a manipulace, přesto si své postavení v některých případech nedokážou udržet a dochází ke střídání, výměně elit. Tzv. elitní skupiny společnosti je možné identifikovat i prostřednictvím archeologických pramenů.

Archeologické artefakty a ekofakty plnily v minulé živé kultuře určitý účel: známá je jejich praktická funkce, symbolický smysl a také společenský význam. Ten reprezentuje objektivní vztahy mezi lidmi a v živé kultuře souvisí nejloubeji se specializací a směnou, pokud jsou tyto pojmy brány v dostatečné obecnosti. Znamená to tedy, že specializace a směna utváří lidskou společnost (Neustupný 1995, 641–642). Příčiny specializace je možné rozdělit do několika faktorů, přičemž základem je vždy výlučnost biologická (přirozená), regionální nebo znalostní. Jedná se zejména o specializování na základě pohlaví–věku, podle přírodních zdrojů a podle znalostí. Tuto formu hierarchizace společnosti je možné předpokládat minimálně v období mladšího pravěku, tedy v době bronzové a starší době železné. Na tomto stupni vývoje lze hovořit o epoše s rozvinutou specializací, kdy lze pozorovat jasnější sociální stratifikaci. Je ovšem nutné připustit, že vývoj nebyl vždy lineární a docházelo k často výrazným regionálním rozdílnostem (srv. Brück – Fontijn 2013). Předpokládá se však, že tehdejší společnost byla rozdělena do několika víceméně vyčlenitelných sociálních kategorií. První představovala vládnoucí

elitu („knížecí“ vrstva), doplněnou o skupinu bojovníků („družiníků“) a náboženských představitelů („kněží“). Druhou skupinu představovali lidé vyčlenitelní podle specifických znalostí a dovedností („specialisté“). Ve sledovaném období patřila mezi nejvýznamnější specializaci těžba, zpracování a distribuce kovů nebo případně výrobků z nich. Výraznou složkou společnosti pak zcela jistě byla skupina „pracujících“, zajišťující základní obživu dvěma výše uvedeným skupinám a zahrnující především zemědělce a případně pastevce. Jistým problémem je existence tzv. nesvobodných, kterou většinou není jednoznačně možné v archeologických pramenech identifikovat, určitou skupinu tohoto charakteru však lze předpokládat (srv. nejnověji Hrnčář – Květina 2016, 464, 468).

V obecné rovině lze předpokládat, že vznik lokálních elit doby bronzové a starší doby železné byl do značné míry spojen zejména s těžbou, distribucí a zpracováním surovin. Archeologie má ovšem jen omezenou možnost identifikovat tyto lokální elity, resp. je může určovat pouze na základě materiálních dokladů moci. Ty je možné rozdělit do několika základních skupin. Jedná se o možná elitní sídla (hradiště, knížecí centra) a hrobky (vynikající mimořádnou konstrukcí a výbavou), artefakty (některé zbraně, bronzové nádoby, vozy, koně, exotické luxusní importy) a elitní suroviny (zlato, stříbro, mořský korál, jantar).

V předloženém příspěvku se zaměříme na možnou identifikaci elity na příkladu výšinných lokalit doby bronzové v jihočeském regionu, v němž je této problematice v posledních letech věnována zvýšená pozornost (např. Havlíček – Hrubý 2002; Hrubý – Chvojka 2002; Chvojka – John – Menšík 2012; Chvojka et al. 2013; Hlásek et al. 2015a).

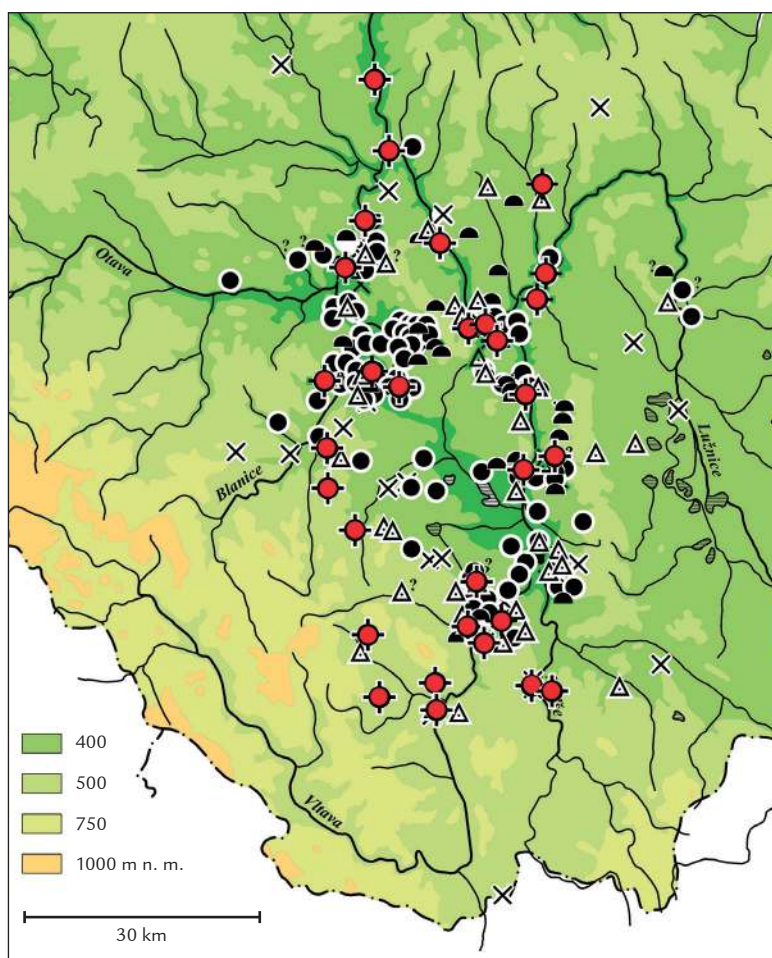
Jihočeská hradiště a výšinná sídliště doby bronzové

Starší a počátek střední doby bronzové (Br A – A2/B1)

Mladší stupeň starší doby bronzové (Br A2) a přechodné období do střední doby bronzové (Br A2/B1) představuje v jižních Čechách období stabilizace a velkého rozkvetu, což vyniká zejména ve srovnání s nevýrazným a občas i zcela chybějícím osídlením v eneolitu a na počátku doby bronzové. Objevuje se zde specifická jihočeská skupina starší doby bronzové a region se stává oblastí na spojnici kulturních celků z centrálních Čech a Podunají (Hájek 1954; Chvojka 2007, 29–36). V řadě případů se zde objevuje prolínání kulturních a symbolických impulsů z okolních, často i vzdálených oblastí.

Jedním z možných důvodů stabilizace a rozkvetu sídelní sítě v jižních Čechách byl nepochybně podíl na transportu mědi (a pravděpodobně také soli a dalších artefaktů) z jejich alpských ložisek. Napojení na dálkovou distribuční síť ukazuje i velké množství depotů měděné suroviny a polotovaru (Chvojka 2015b, 115–116). Ty mohou indikovat obchodní stezky vedoucí zejména podél vodních toků přes jihočeský region do centrálních částí Čech (srv. Chvojka 2015a, 51–52, Tab. 3; Chvojka – Menšík 2016; Chvojka – Jiráň – Metlička et al. 2017). Z celkového množství více než 85 dnes známých depotů této epochy jich sedm pochází z areálů nebo nejbližšího zázemí hradišť či výšinných sídlišť (Chvojka – Menšík 2016). Charakteristika vztahu těchto dvou komponent je však vzhledem k nízkému stavu prozkoumání výšinných lokalit problematická. Podle současného stavu poznání lze každopádně konstatovat, že v této době nepatřila jihočeská hradiště k obvyklým místům ukládání depotů.

Přítomnost některých depotů v blízkosti výšinných poloh však zcela nevylučuje možnost zpracování dovážené suroviny a výroby bronzových předmětů právě na těchto strategických polohách. Dle jednoho z modelů bývají exponovaná sídla dávána do souvislosti s metalurgickou produkcí, kdy jsou považována za centra výroby

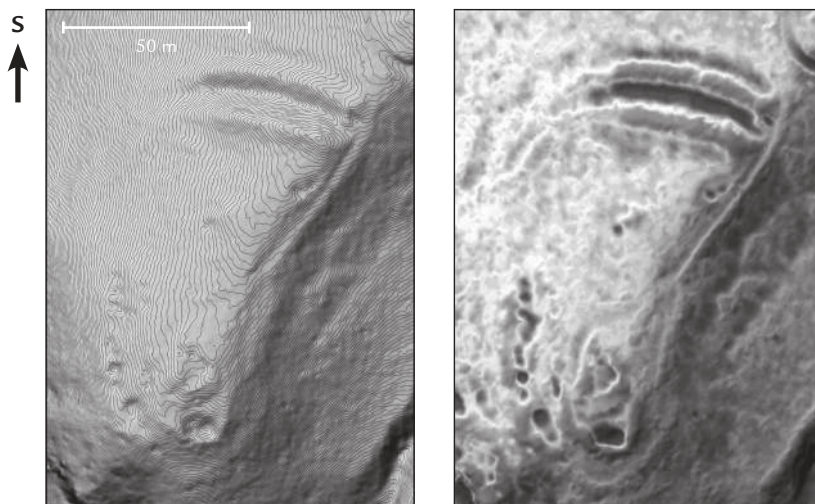

■ Obr. 1 Osídlení jižních Čech ve starší a na počátku střední doby bronzové (Br A–A2/B1) s vyznačením výšinných lokalit (červené body). Podle Chvojka – John – Menšík 2012, Abb. 2.

a distribuce produktů a za působení výrobních specialistů a dalších elit zabezpečujících distribuci výrobků (k tématu Augustýnová 2016). Doklady metalurgie však nejsou na jihočeských výšinných lokalitách nijak početné. Z Dívčího Kamene je uváděn nález keramického tyglíku se spečeným porézním povrchem s patrnými kovovými rezidui (Poláček 1966, 14, 26–27, 35–36, 53). Ze Skočic pochází kadlub vyrobený ze syenitu vzdálenějšího původu určený původně k výrobě dýky a dlátovitého předmětu (Militký 1995; Blažek – Erné – Smejtek 1998, 99, 192, Taf. 38: 178). V několika málo případech byly v prostoru výšinných lokalit objeveny amorfni slitky kovů, ukazující na možný odpad vzniklý při slévačství (Všemyslice, Br A2/B1: Hlásek et al. 2015a, tab. 4, obr. 17; Bechyně: Chvojka et al. 2011, 77, tab. 1: 3). Přes to, že archeologické doklady ukazují na přítomnost metalurgických činností v jižních Čechách, která se tady zdá být ve starší době bronzové intenzivnější

než v jiných českých regionech, nelze je spojit s předpokládaným elitním prostředím exponovaných areálů (Augustýnová 2014; 2016, 79).

Na dálkové obchodní trasy, spojené pravděpodobně především s distribucí surovin, jsou (nejen) v jižních Čechách do velké míry vázány výšinné lokality (obr. 1). Opevněná i neopevněná výšinná sídliště představují v jižních Čechách typický druh památky starší a počátku střední doby bronzové a dosahují počtu 32 lokalit (např. Chvojka – John – Menšík 2012, 86–89). Většina výšinných lokalit je situována na vrcholech kopců (Dobřejovice, Skočice) nebo na ostrožnách (Bechyně, Nuzice, Týn nad Vltavou-Sv. Anna, Vrcovice, Velešín). Přítomnost osídlení na výšinných, často hůře přístupných polohách, která zvýrazňovala strategickou polohu, byla výhodná z několika hledisek (srv. Havlíček – Hrubý 2002). Je třeba počítat jak s jejich praktickým účelem, tak společenským významem

■ Obr. 2 Lidarový plán hradiště Vrcovice z přelomu starší a střední doby bronzové. Vytvořil D. Hlášek. Podle Hlášek et al. 2015a, obr. 3.

a symbolickou funkcí (k problematice např. *Neustupný 1995; Chroustovský 2015*), je však nutné podotknout, že znalosti o funkčním zaměření jihočeských starobronzových hradišť jsou vzhledem k jejich nedostatečnému výzkumu omezené. Systematické výzkumy byly provedeny dosud jen v Mříči-Dívčím Kameni a ve Vrcovicích, menší sondáže poté zejména na Dobřejovicích, Chřešřovicích, Opařanech, Skočicích, Všemyslích a Zvíkovském Podhradí. Radiokarbonová data pocházejí z lokalit u Vrcovic (1631–1509 BC a 1611–1453 BC – oboje 95,4 %) a Všemyslí (1731–1614 BC a 1607–1446 BC – oboje 95,4 %; *Hlášek et al. 2014; 2015b, 114; Chvojka 2015c*).

Opevnění bylo podrobně a moderně zkoumáno jen ve Vrcovicích (*Beneš 1964, 95–96; 1965a, 112–114; 1965b, 84–87; Hlášek et al. 2015a*),

■ Obr. 3 Soubor jantarových korálků z výšinné lokality přelomu starší a střední doby bronzové Dívčí Kámen u Mříče. Foto O. Chvojka.

které se skládalo z dvojitého pásu hradeb (**obr. 2**). Vnitřní val s čelní kamennou zdí z nasucho kladených kamenů měl vnitřní trámovou konstrukci s kamenitohlinitou výplní, která se v zadní části opírala o kůly větších rozměrů, ukotvené v lůžkách vysekaných do skály. Podobná konstrukce je předpokládána i na jiných jihočeských starobronzových hradištích, např. Dobřejovicích, Týně nad Vltavou nebo Všemyslích. Sporná je pak datace opevnění na dalších, nekvalitně dokumentovaných (Mříč-Dívčí Kámen) nebo polykulturních lokalitách. Zdá se, že se fortifikační systém jihočeských starobronzových hradišť odlišuje od soudobých lokalit ve středních a východních Čechách, kde se ve většině případů nachází pouze mělký příkop bez nadzemní hradby (např. Plotiště nad Labem, Praha-Vinoř). Jihočeské výšinné lokality se mohutností svého fortifikačního systému, hojným použitím kamene i stavebními technikami (např. lícovaná zeď) blíží spíše okruhu otomansko-maďarovsko-věteřovskému. Hradiště byla v minulosti často intenzivně zkoumána a většina poskytla velmi početné kolekce artefaktů z tohoto období (*Hlášek et al. 2015a, 244–246, tab. 37; Chvojka 2016, 83*). Na druhou stranu u většiny lokalit postrádáme doklady sídlištních objektů a pouze dvě hradiště (Vrcovice a Všemyslce) byla v tomto období prokazatelně opevněna. Dalších 13 lokalit má doložená opevnění, ale vzhledem k polykulturnímu osídlení není jejich stáří jednoznačné.

O vnitřním uspořádání zástavby máme poznatky pouze v případě hradiště u Vrcovic. Na hradišti bylo dokumentováno 41 sloupových a kůlových jamek, z nichž některé mohly tvořit půdorysy staveb, které se však nepodařilo rekonstruovat (*Hlášek et al. 2015a, 220–221*). V jejich interiéru se nacházela ohniště a v jednom případě zahlobbený sklípek obložený kameninými deskami (*Beneš 1964, 95*). Údajné objekty z Mříče-Dívčího Kamene (*Poláček 1966*) jsou krajně nejisté vzhledem k nedostatečné dokumentaci i k jejich topografické pozici na prudkém svahu (*Chvojka 2004, 37; 2007, 32*).

O přítomnosti elit by měly svědčit, vedle samotné existence sídel vyčleněných z okolní sídelní struktury, především importy, speciální architektura a artefakty považované za odznaky moci. Tento koncept však nelze prozatím v jižních Čechách potvrdit, neboť soubory z výšinných lokalit vykazují vesměs podobnou charakteristiku jako nálezy z rovinných sídlišť. Existují ovšem výjimky, jako např. mimořádný

■ Obr. 4 Příklad dvou importovaných bronzových výrobků z hradiště starší doby bronzové u Dobřejovic. Foto O. Chvojka.

soubor nejméně 250 jantarových korálů baltského původu v keramické nádobě z Mříče-Dívčího Kamene (**obr. 3**; Poláček 1966, 6, 21, 54, pozn. 4; detailně Ernée 2012, 153–154, obr. 6), soubory importovaných bronzových výrobků ze stejné lokality (Poláček 1966, 6, 13, 21, 27–28, 53, obr. VIII; Havlice – Hrubý 2002, Abb. 15–17) či z Hradce u Dobřejovic (**obr. 4**; Chvojka – John – Šálková 2008, 63, 68–69, obr. 5: 4, 7–8, 6: 1) nebo tzv. chlebový idol z Bechyne (Krajč 2007, obr. 47).

Celkově lze konstatovat, že ve starší a na počátku střední doby bronzové představují hradiště a výšinná sídliště v jižních Čechách oblíbený a intenzivně využívaný typ sídel. Identifikovat na nich přítomnost společenských elit je však namnoze obtížné a často i sporné. Je přitom evidentní, že společenské elity, reprezentované např. importovanými výrobky, elitními surovinami (zlato, snad i jantar?) či neobvyklou architekturou se objevují i v rovinných areálech, jak dokládá známé sídliště u Hostů s přítomností mnoha dálkových importů i s náznakem ohrazení (srv. Beneš 1988; Bríháček 1991).

Střední doba bronzová (Br B–C)

Středobronzové období je v jižních Čechách charakterizováno významnou změnou sídelní struktury, vyjádřenou např. odlišnou intenzitou osídlení v jednotlivých mikroregionech (např. úbytek osídlení na Českokrumlovsku či v povodí střední Lužnice a naopak zesílení lidských aktivit na Bechyňsku) i ve změně výskytu jednotlivých typů komponent. S nástupem mohylových kultur střední doby bronzové tak v celé střední Evropě vyniká osídlení výšinných poloh, což je patrné i v jižních Čechách. V tomto regionu dnes evidujeme stopy lidských aktivit doložené na pěti výšinných lokalitách (**obr. 5**; Boudy, Chřešřovice, Zvíkovské Podhradí, Mříč-Dívčí Kámen: Chvojka 2004, 42, Abb. 2, 11; Strakonice: Michálek 2008, 272). Ve všech případech se však jedná o menší soubory keramiky, ze kterých nelze usuzovat na charakter osídlení ani na vazbu na stávající opevnění. Teprve v závěru střední doby bronzové, resp. v přechodném období Br C2/D je doloženo osídlení na dalších

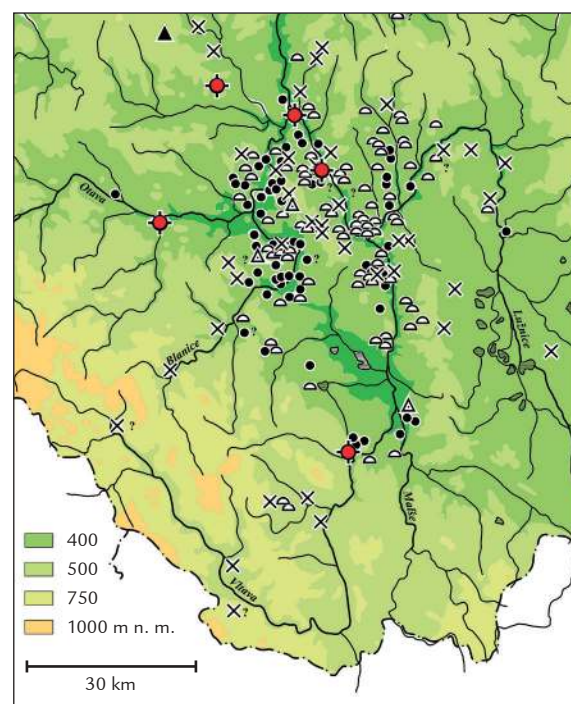
dvou jihočeských výšinných lokalitách: v Hradišti u Písku (Chvojka 2001, 89, Taf. 10–12) a Šipounu-Čichticích (Parkman 2004, 417, obr. 7–9). V průběhu celé střední doby bronzové tak nepozorujeme v jižních Čechách žádné doklady elit na výšinných polohách.

Období popelnicových polí – mladší a pozdní doba bronzová (Br D – Ha B)

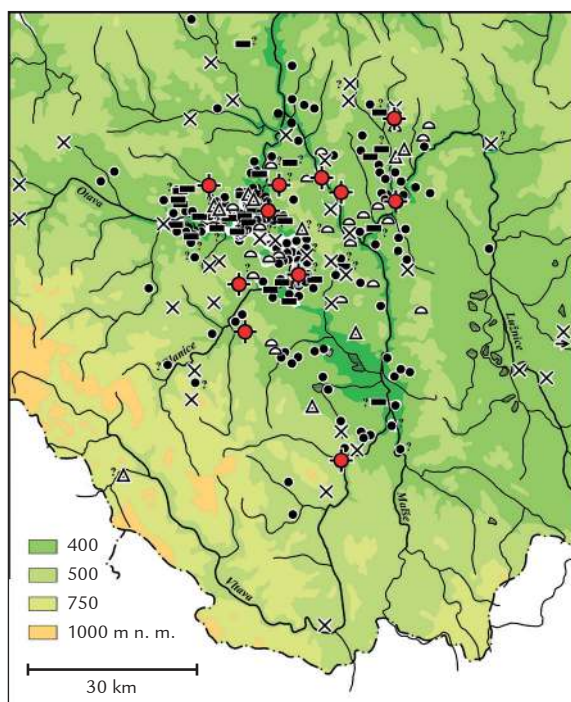
V průběhu období popelnicových polí v celé střední Evropě roste množství dokladů osídlení výšinných opevněných poloh, z nichž mnohé dosahují centrálního charakteru. Tento trend je patrný i v jižních Čechách, a to zejména v pozdní době bronzové. Celkově je dnes v tomto regionu evidováno 18 výšinných poloh z mladší i pozdní doby bronzové, kvalita jejich poznání je však rozdílná (souhrnně Chvojka 2009, 138–144; Chvojka – John – Menšík 2012, 88, Abb. 4). Většinou jsou situovány na ostrožnách, méně na vrcholech kopců nebo plochých návrších. Jejich nadmořská výška nepřekračuje většinou 500 metrů nad mořem a převýšení nad okolím 60 m. Plošná rozloha se pohybuje v rozmezí 0,5–12 ha, většinou potom mezi 2–5 ha (Hrubý – Chvojka 2002, 585–587). Jihočeské výšinné lokality se nacházejí v centru sídelních mikroregionů nebo na okrajích, žádné neleží zcela mimo osídlené oblasti (**obr. 6–7**).

Většina hradišť v Čechách s přítomností osídlení z doby popelnicových polí je členěna na minimálně dva areály (tzv. akropoli a předhradí), jejich datace je ale většinou sporná. Nejasná situace je i v jihočeském prostoru. Jednoznačné opevnění z počátku mladší doby bronzové je známé pouze z Hradiště u Písku, kde byla zjištěna kamenná destrukce ve valu, která na jižní straně akropole vykazovala náznak kruhového půdorysu (Chvojka 2007, 47). V roce 2016 pak bylo zjištěno i mladobronzové valové opevnění na Skalce u Milenovic (nepublikovaný výzkum D. Hlásk). Ostatní mladobronzové výšinné lokality nemají opevnění doloženo, nebo je jejich datace sporná. S výjimkou Milenovic (Fröhlich – Chvojka 2001) nejsou zatím známé či publikované žádné doklady sídlištních objektů z těchto lokalit.

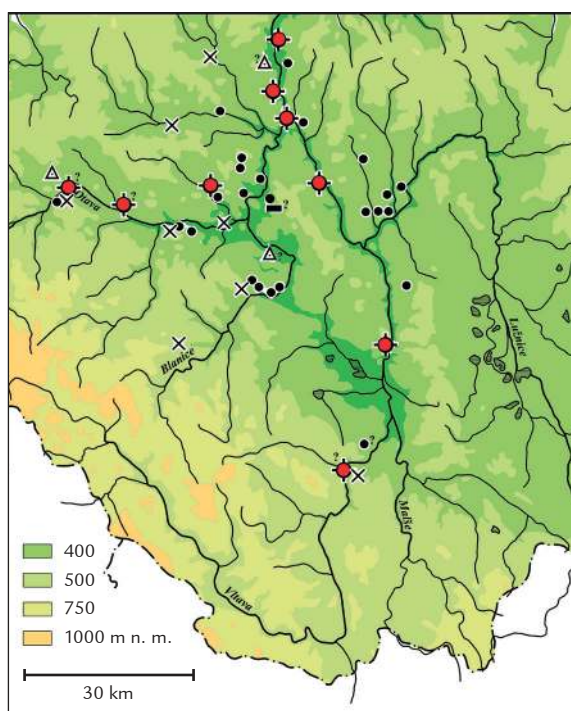
Lepší stupeň poznání vykazují jihočeská pozdněbronzová hradiště. V současnosti je v tomto regionu známo devět výšinných lokalit, které je možné datovat do stupně Ha B a které jsou vázány na vodní tok Otavy a Vltavy (**obr. 7**; Chvojka 2009; Chvojka – John – Menšík 2012, 88, 93, Abb. 5; Chvojka 2015c, 114–118). Opevnění datované radiokarbonovou metodou do pozdní doby bronzové (1010–890 BC a 1010–840 BC – oboje 95,4 %) se nachází na dvojdielném hradišti Voltýřov (Smejtek 1984; 2011, 321, obr. 263; Čtverák et al. 2003, 343–346). Ve Voltýřově byl zjištěn jeden val, který měl v první fázi čelní kamennou plentu, ve druhé bylo jádro valového tělesa o výšce 2 m tvořeno 2,4 m širokou přepálenou konstrukcí zbudovanou z kamenů, které byly v základech šikmo proloženy silnou dubovou kulatinou (Čtverák et al. 2003, 344). Na lokalitě Brloh byl radiokarbonově datován uhlík z báze valového tělesa, jehož datace opět spadá do pozdní doby bronzové (1010–890 BC – 95,4 %; Fröhlich et al. 2014, 95). Do pozdní doby bronzové je datován i palisádový žlab na lokalitě Nevězice (Drda 1987, 525, obr. 4: g). Ačkoliv nebyla na dalších lokalitách fortifikace moderně zkoumána, lze snad, vzhledem k převládající dataci

■ **Obr. 5** Osídlení jižních Čech ve střední době bronzové (Br B–C) s vyznačením výšinných lokalit (červené body). Podle Chvojka – John – Menšík 2012, Abb. 3.

■ Obr. 6 Osídlení jižních Čech v mladší době bronzové (Br D – Ha A) s vyznačením výšinných lokalit (červené body). Podle Chvojka – John – Menšík 2012, Abb. 4.

■ Obr. 7 Osídlení jižních Čech v pozdní době bronzové (Ha B) s vyznačením výšinných lokalit (červené body). Podle Chvojka – John – Menšík 2012, Abb. 5.

nálezů do pozdní doby bronzové, datovat do tohoto období i opevnění hradiště u Hluboké nad Vltavou (obr. 8; Chvojka – John 2006). Vnitřní poznání zástavby pozdněbronzových hradišť je nedostatečné nebo doposud nepublikované;

z předběžných zpráv je známo, že např. ze Zvíkovského Podhradí pochází sídlištní objekt se zapuštěnou zásobnicovou nádobou s plochým ohništěm (Chvojka 2007, 44) a z Voltýřova zbytky pece s mazačnicovou destrukcí (Smejtek 1984, 135–137).

Podobně jako v závěru starší doby bronzové nelze ani v epoše popelníkových polí v jižních Čechách prozatím spatřovat přímou souvislost mezi hromadnými nálezy bronzových předmětů, předpokládanými metalurgickými centry a výšinnými lokalitami. Zmínit můžeme jen skutečnost, že v blízkém okolí některých pozdněbronzových hradišť (Skočice, Chřešřovice: Fröhlich et al. 2015) byly v posledních letech zjištěny soudobé depoty. Žádné konkrétní doklady společenských elit však tyto výšinné lokality prozatím neposkytly.

Závěr

Jak již bylo uvedeno v úvodu této práce, je identifikace přítomnosti společenských elit mnohdy obtížná a subjektivní. K tradičně uváděným nejmarkantnějším dokladům elit patří opevněná hradiště, jejichž první významný výskyt ve střední Evropě spadá do doby bronzové. Jak jsme se však snažili ukázat na příkladu jihočeských hradišť a výšinných sídlišť této epochy, je i přes relativně značné množství těchto lokalit a u některých i přes jejich dlouhodobé výzkumy identifikace přítomnosti elit nadále sporná a nejednoznačná. Je evidentní, že ne všechny výšinné lokality musely plnit role elitních sídel – mnohé mohly sloužit k vojenským účelům, jako strážní body v krajině či jako ohrazená ritualizovaná místa s kultovním účelem. Na žádné jihočeské výšinné lokality doby bronzové dosud nebyl prokázán elitní rezidenční objekt či mimořádné artefakty (s výjimkou několika uvedených příkladů ze závěru starší a počátku střední doby bronzové). Doposud také postrádáme doklady elitních pohřbů v blízkém okolí výšinných areálů. Můžeme tak shrnout, že na mnoha jihočeských výšinných lokalitách doby bronzové elitní vrstvy nepochybně pobývaly, avšak přímé doklady jejich přítomnosti jsou dosud velmi obtížně identifikovatelné.

Použitá literatura

- Augustýnová, M. 2014: Metallurgical Landscape of the Bronze Age in Bohemia. In: P. Křišťuf – D. Novák – P. Tóth – D. Vokounová Franzeová (eds.), Student Archaeology in Europe 2014. Conference Proceedings of the Student Session of the 19th Annual Meeting of the European Association of Archaeologists in Pilsen and 5th Student Conference "The Landscape in the Past, the Past in the Landscape". Pilsen, 12–19.
- Augustýnová, M. 2016: Metalurgická krajina? Doklady metalurgie bronzů v jižních Čechách v době bronzové, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 26, 55–86.
- Beneš, A. 1964: Vrcovice, okr. Písek, Bulletin záchranného oddělení 1963, 95–96.
- Beneš, A. 1965a: Vrcovice, okr. Písek, Bulletin záchranného oddělení 1964, 112–114.
- Beneš, A. 1965b: Vrcovice, okr. Písek, Bulletin záchranného oddělení 1965, 84–87.
- Beneš, A. 1988: Sídliště ze starší doby bronzové u Hostů, České Budějovice (Zpráva o předstihovém výzkumu za léta 1981–1985), Archeologické výzkumy v jižních Čechách 5, 7–26.
- Blažek, J. – Erneš, M. – Smejtek, L. 1998: Die bronzezeitlichen Gussformen in Nordwestböhmen. Most.
- Brück, J. – Fontijn, D. 2013: The Myth of the Chief: Prestige Goods, Power, and Personhood in the European Bronze Age. In: H. Fokkens – A. F. Harding (eds.), The Oxford Handbook of the European Bronze Age. Oxford, 197–215.
- Břicháček, P. 1991: Hosty (District of České Budějovice) – an enclosed settlement of the Early Bronze Age. In: Archaeology in Bohemia 1986–1990. Prague, 90–94.
- Čtverák, V. – Lutoský, M. – Slabina, M. – Smejtek, L. 2003: Encyklopedie hradišť v Čechách. Praha.
- Drda, P. 1987: Keltské oppidum Hrad u Nevětic, Archeologické rozhledy 39, 517–556.
- Erneš, M. 2012: Jantar v české únětické kultuře – k počátkům jantarové stezky, Památky archeologické 103, 71–172.
- Fröhlich, J. – Chvojka, O. 2001: Knovízské osídlení mikroregionu výšinného sídliště „Skalka“ u Milenovic, okr. Písek, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 14, 65–158.
- Fröhlich, J. et al. 2014: Dvě fortifikace u Brloha na Písecku, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 27, 87–112.
- Fröhlich, J. – Chvojka, O. – John, J. – Šálková, T. 2016: Kovové depoty z doby bronzové v zázemí hradiště u Chřešřovic na Písecku, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 29, 117–141.
- Grucký, D. B. (ed.) 2001: Social Stratification: Class, Race and Gender in Sociological Perspective. Colorado – Oxford.
- Hájek, L. 1954: Jižní Čechy ve starší době bronzové, Památky archeologické 45, 115–192.
- Havlice, J. – Hrubý, P. 2002: Betrachtung über die Burgwälle und Höhensiedlungen am Ende der Frühbronzezeit in Südböhmen. In: Archäologische Arbeitsgemeinschaft Ostbayern/ West- und Südböhmen, 11. Treffen 20.–23. 6. 2001 in Obernzell. Rahden/Westf., 42–61.
- Hlásek, D. – Chvojka, O. – Jiráň, L. – Menšík,

P. – Brožák, J. – Čibera, J. – Kovačiková, L. 2014: Hradiště „Kozí vrch“ u Všemyslic, okr. České Budějovice, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 27, 51–67.

Hlásek, D. et al. 2015a: Vrcovice. Hradiště z počátku střední doby bronzové, Archeologické výzkumy v jižních Čechách – Supplementum 10. Praha.

Hlásek, D. et al. 2015b: Všemyslice – Kozí vrch. Nové poznatky o hradišti z počátku střední doby bronzové, výsledky multidisciplinárního výzkumu, Archeologie západních Čech 9, 96–121.

Hrnčíř, V. – Květina, P. 2016: Archeologické poznání otroctví, Archeologické rozhledy 68, 431–476.

Hrubý, P. – Chvojka, O. 2002: Výšinné lokality mladší a pozdní doby bronzové v jižních Čechách, Archeologické rozhledy 54, 582–624.

Chroustovský, L. 2015: On the memory of sacred mountains of Bohemian prehistory. In: B. Gediga – A. Grossman – W. Piotrowski (eds.), Miejsca pamięci pradzieje, Średniowiecze i Współczesność. Biskupin – Wrocław, 257–271.

Chvojka, O. 2001: Mittleres und unteres Flussgebiet der Otava. Jung- und Spätbronzezeit in Südböhmen. Fontes Archaeologici Pragenses 25. Pragae.

Chvojka, O. 2004: Pravěké osídlení na Dívčím Kameni. In: Dívčí Kámen. Přírodní rezervace a historický vývoj osídlení. Sborník příspěvků ze semináře dne 26. září 2002 v Regionální muzea v Českém Krumlově. Křemže, 35–50.

Chvojka, O. 2007: Současný stav poznání doby bronzové v jižních Čechách. In: O. Chvojka – R. Krajč (eds.), Archeologie na pomezí. Sborník příspěvků ze semináře. České Budějovice, 8. 11. 2007. Archeologické výzkumy v jižních Čechách – Supplementum 4. České Budějovice, 29–55.

Chvojka, O. 2009: Jižní Čechy v mladší a pozdní době bronzové. Dissertationes Archaeologicae Brunenses Pragensesque, Vol. 6. Brno.

Chvojka, O. 2015a: Bronzezeitliche Metallhortfunde in Südböhmen. Aktueller Forschungsstand, Fines Transire 24, 49–65.

Chvojka, O. 2015b: Možnosti rekonstrukce dálkových komunikací i lokálních stezek z doby bronzové v jižních Čechách, In: Zlatá stezka – Supplementum 1. Staré stezky. Sborník příspěvků z konference o výzkumu starých komunikací. Prachatic 9.–11. 6. 2010. Prachatic, 115–127.

Chvojka, O. 2015c: Chronologie und Kulturen der südböhmischen Bronzezeit und ihre Parallelisierung zu den Donauebenen. In: R. E. Németh – B. Rezi (eds.), Bronze Age Chronology in the Carpathian Basin. Târgu Tureș, 9–22.

Chvojka, O. 2016: Urbanizační tendence v jihočeském pravěku a raném středověku. In: Sborník příspěvků k dějinám urbanizace jihočeského regionu. 1. část. Jihočeský sborník historický – Supplementum 7. České Budějovice, 79–102.

Chvojka, O. – John, J. 2006: Hradiště Baba u Hluboké nad Vltavou, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 19, 23–41.

Chvojka, O. – Jiráň, L. – Metlička, M. et al. 2017: Nové české depoty doby bronzové. Hromadné nálezy kovových depotů učiněné do roku 2013. České Budějovice – Plzeň – Praha.

Chvojka, O. – John, J. – Menšík, P. 2012: Neue Erkenntnisse zu den vor- und frühgeschichtlichen Burgwällen in Südböhmen, Fines Transire 21, 85–102.

Chvojka, O. – John, J. – Šálková, T. 2008: Hradec u Dobřejovic (okr. České Budějovice). Hradiště ze starší doby bronzové, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 21, 59–77.

Chvojka, O. – Menšík, P. 2016: Kovové depoty starší a počátku střední doby bronzové v jižních Čechách a možnosti jejich interpretace, Živá archeologie. (Re)konstrukce a experiment v archeologii 18, 37–42.

Chvojka, O. et al. 2011: Osídlení z doby bronzové v povodí říčky Smutné v jižních Čechách. Archeologické výzkumy v jižních Čechách – Supplementum 8. České Budějovice.

Chvojka, O. – John, J. – Fröhlich, J. – Michálek, J. – Hlásek, D. – Menšík, P. 2013: Vývoj dokumentace pravěkých a raně středověkých hradišť v jižních Čechách. In: Archeologické prospekce a nedestruktivní archeologie v Jihočeském kraji, kraji Vysočina, Jihomoravském kraji a v Dolním Rakousku. Sborník z konference, Jindřichův Hradec 6. 3. – 7. 3. 2013. Archeologické výzkumy v jižních Čechách – Supplementum 9. České Budějovice, 143–154.

Jodl, S. 1994: Theorie elity a problém elity. Příspěvek k dějinám a problematice politické sociologie. Praha.

Kerbo, H. R. 2006: Social Stratification and Inequality: Class Conflict in Historical, Comparative and Global Perspectives. New York.

Krajč, R. 2007: Bechyně – Tábořská ulice. Archeologický výzkum v roce 2006, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 20, 133–165.

Michálek, J. 2008: Pravěké nálezy v areálu národní kulturní památky Strakonický hrad. Archeologické výzkumy a nálezy v letech 1937–2006, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 21, 259–302.

Militký, J. 1995: Odlévání forma z doby bronzové ze Skočic, okr. Strakonice, Archeologické rozhledy 47, 687–689.

Mills, Ch. W. 1966: Mocenská elita. Praha.

Neustupný, E. 1995: Úvaha o specializaci v archeologii, Archeologické rozhledy 47, 641–650.

Parkman, M. 2004: Doba bronzová na Prachaticku. In: Popelníková pole a doba halštatská. Příspěvky z VIII. konference, České Budějovice 22.–24. 9. 2004. Archeologické výzkumy v jižních Čechách – Supplementum 1. České Budějovice, 413–428.

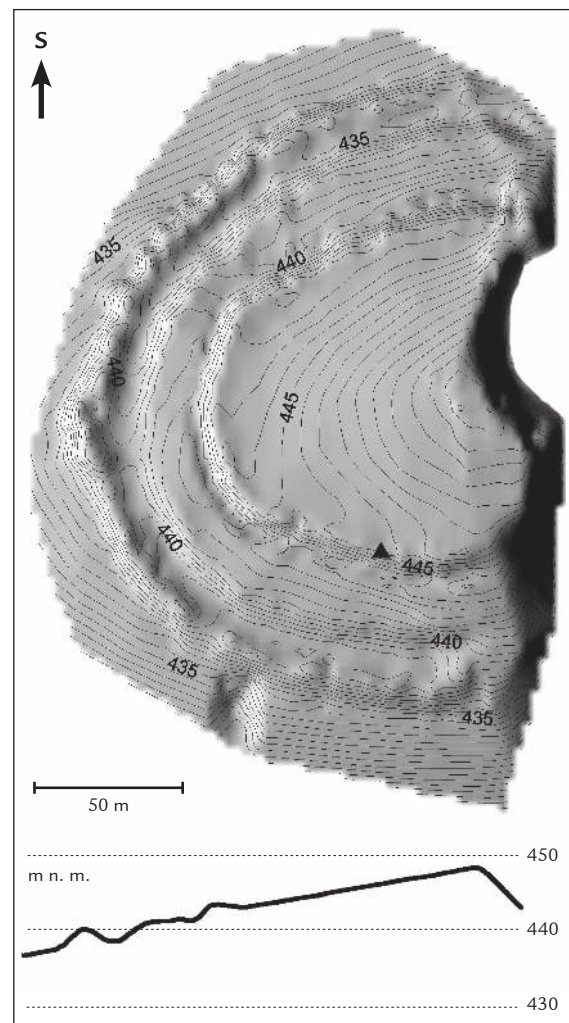
Poláček, J. 1966: Dívčí Kámen – hradiště z doby bronzové. České Budějovice.

Smejtek, L. 1984: Osídlení Příbramska v době bronzové a železné. Nepublikovaná diplomová práce na FF UK v Praze. Praha.

Smejtek, L. 2011: Osídlení z doby bronzové v Kněževsi u Prahy. 1. Text. Praha.

Zusammenfassung

Während der Bronzezeit ist in Mitteleuropa eine Sozialstratifikation angenommen, eine Identifizierung der einzelnen Sozialschichten ist jedoch meistens strittig. Das betrifft auch die Elitenschicht, die u.a. auch durch

■ Obr. 8 3D model hradiště Hluboká nad Vltavou-Baba z pozdní doby bronzové. Vytvořil J. John. Podle Chvojka – John 2006, obr. 3.

Elitensiedlungen identifizierbar sein sollte. Am Beispiel der südböhmischen bronzezeitlichen Burgwälle und Höhensiedlungen ist im Artikel gezeigt, dass die Möglichkeiten der Identifizierung der Elitenschichten nicht einfach sind: obwohl sich in dieser Region mehr als 40 bronzezeitlichen Höhenfundstellen befinden, bisher gibt es dort keine Elitenresidenz sowie keine Elitengräber in der Umgebung dieser Fundstellen. Von einigen, vor allem frühbronzezeitlichen, Höhenfundstellen stammen zwar einige importierte Erzeugnisse oder Rohstoffe, ihre Zahl ist jedoch sehr niedrig. Auch die Funktion der einzelnen Höhenfundstellen konnte variabel sein: neben Elitensiedlungen konnte sich in vielen Fällen auch um Wehrobjekte, strategische Punkte oder rituelle Plätze handeln. Eine Identifizierung der Elitenschicht in den südböhmischen bronzezeitlichen Höhenfundstellen ist also aufgrund dem heutigen Kenntnisstand umstritten.

Ondřej Chvojka, Archeologický ústav, Filozofická fakulta, Jihočeská univerzita, Branišovská 31a, 370 05 České Budějovice, e-mail: chvojka@muzeumcb.cz
Petr Menšík, Katedra archeologie, Filozofická fakulta, Západočeská univerzita, Sedláčkova 15, 306 14 Plzeň, e-mail: pmensik@kar.zcu.cz